

Traini, Francesco, tal. slikar (XIV. st.). Djelovao u Pisi, spominje se 1321–63. Njegovo jedino sigurno djelo potpisani je triptih s prizorima iz života sv. Dominika za crkvu Sta Caterina u Pisi (1345., Museo Nazionale di San Matteo, Pisa). Pripisuje mu se reprezentativni ciklus zidnih slika s eshatološkom tematikom (*Trijumf smrti, Posljednji sud, Pakao*) izrazite dramatičnosti i vizionarne fantastike u Camposantu u Pisi, jedan od najznačajnijih primjera monumentalnog slikarstva XIV. st. u Italiji. Zidne slike bile su teško oštećene za bombardiranja u II. svj. ratu (1944).

Trajanov stup (lat.: *Columna Traiana*), mramorni stup što ga je rim. car Trajan dao podignuti u Rimu (na svojem forumu) 113. u čast svojih pobjeda nad Dačanima. Visok je oko 30 m (s kockastim postoljem, u kojem je pohranjena urna s pepelom cara, oko 40 m). Oko stupa uzdiže se spiralni reljefni friz s prikazima iz Trajanovih ratova protiv Dačana (101–102. i 105–106). Po dužini friza (200 m) i po broju ljudskih likova koji su na njemu prikazani (2500) to je najveći reljefni friz iz rim. doba. Na vrhu stupa stajao je monumentalni carev kip; na njegovo mjesto postavljen je 1587. kip sv. Petra. – Po uzoru na Trajanov stup podignuo je 180. car Marko Aurelije stup (*Columna Aureliana*) na Piazza Colonna u Rimu, na reljefnom frizu kojega su prikazi iz rata protiv Markomana, Kvada i Jaziga (167–168). Carev kip na vrhu stupa zamijenjen je 1589. kipom sv. Pavla.

Trajanova ploča (lat. *Tabula Traiana*), lat. natpis uklesan oko 100. u Donjoj klisuri u Đerdapu, na desnoj obali Dunava (Srbija), kao spomen na put koji je car Trajan dao izgraditi pokraj Dunava. To je tzv. *ploča s ručkom – tabula ansata* (3,60 × 1,75 m). Od ukrasa koji ju je uokvirivao sačuvani su samo krilati geniji obiju strana koji nose ploču. Iznad natpisa je nadstrešnica s kasetama na donjoj strani, ukrašenima rozetama i prikazom orla koji raširenim krilima natkriljuje natpis.

Trakošćan, dvorac u Hrvatskom zagorju, podignut kao burg vjerojatno u XII–XIII. st. U prvim stoljećima postojanja često je mijenjao vlasnike (grofovi Celjski, Korvini, Gyulayi i dr.). Od 1568. do nacionalizacije 1945. u vlasništvu je obitelji Drašković, koja je u razdoblju XVI–XVIII. st. na njem izvela mnogobrojne dogradnje (dvorište s arkadama, dio središnje kule, cinktura oko tvrđave itd.). Cjelovito ga je obnovio 1850–60. u duhu romantičarske neogotike podmaršal Juraj Drašković (po projektima još uvijek nepoznatih arhitekata, vjerojatno iz Graza) te ga pretvorio u reprezentativni dvorac usred park-šume s rijetkim drvećem, umjetnim jezerom i vrtnim objektima. Od 1953. u dvorcu se nalazi muzejski postav, koji osim vjerne rekonstrukcije ambijenta iz razdoblja obnove, sadrži vrijednu zbirku oružja, portreta obitelji Drašković, primjerke baroknoga namještaja i sitnih predmeta te opus hrv. slikarice Julijane Erdődy-Drašković iz druge pol. XIX. st.

trakt (lat. *tractus*: izlaženje, vučenje), krilo zgrade, dio građevine ili građevnoga sklopa (dvorca, palače, samostana, lječilišta) koji se izdvaja kao samostalan volumen, nastao istodobno s cijelom zgradom ili kao naknadna dogradnja.

traktat (lat. *tractatus*: obradba), metodička razradba načela i pravila neke umjetničke discipline. Prvi traktati o umjetnosti javljaju se u doba antike; iznose praktične, teorijske i ikonografske upute. Od XV. st. donose i kritičke i estetske sudove o pojedinim umjetninama i umjetnicima, a od XVII. st. traktati ne postavljaju samo pravila nego izlažu pov. iskustva o likovnim umjetnostima. Među mnogobrojnim traktatima iz likovne umjetnosti ističu se: Vitruvije, *De architectura libri*

decem (nakon 27. pr. Kr.); Roger von Helmarshausen (Teofil Prezbiter), *Schedula diversarum artium* (1122/23); Villard de Honnecourt, *Livre de portraiture* (oko 1230–35); Cennino Cennini, *Libro dell'arte* (1398); Leonardo da Vinci, *Trattato della pittura* (oko 1550) i *Quaderni di anatomia* (između 1485. i 1515); Filarete, *Trattato d'architettura* (1461–64); L. B. Alberti, *De re aedificatoria libri X* (1451); A. Dürer, *Vier Bücher über die menschliche Proportion* (1528); Vignola, *Regola delle cinque ordini d'architettura* (1562); G. P. Lomazzo, *Trattato dell'arte della pittura, scoltura ed architettura* (1584); S. Serlio, *Dell'architettura* (između 1537. i 1551); A. Palladio, *I quattro libri dell'architettura* (1570); V. Scamozzi, *L'idea dell'architettura universale* (1615) i dr.

transavangarda (tal. *transavanguardia*: s one strane avangarde), smjer u postmodernom slikarstvu koji se javio potkraj 1970-ih i poč. 1980-ih u Italiji, odakle se proširio u dr. zemlje. Naziv je 1979. uveo tal. likovni kritičar A. B. Oliva kako bi označio ekspresivno-figurativno slikarstvo neprikrivenog emotivnog naboja koje je uslijedilo nakon razdoblja apstrakcije i konceptualne umjetnosti. T. se zasnivala na ponovnom isticanju vizualnih predodžbi, ugl. neoekspresionističkoj figuraciji i tradicionalnim tehnikama. U slikarstvu, rjeđe skulpturi i prostornim instalacijama, prevladavao je slobodan i subjektivan tretman motiva, osobito ironično-refleksivna reinterpretacija pov. stilova i likovnih izraza pojedinih umjetnika od renesanse do apstrakcije. Tal. transavangardu, nazvanu i → arte cifra, predstavljali su umjetnici: S. Chia, M. Paladino, E. Cucchi, F. Clemente, dok su se u Njemačkoj takve tendencije iskazale u okviru grupe → Neue Wilde (G. Baselitz, Markus Lüpertz, A. R. Penck). Srodni umjetnički smjerovi bili su New image painting u SAD-u te Figuration libre u Francuskoj. Gl. predstavnici nove slike u Hrvatskoj bili su F. Kulmer, E. Schubert, Z. Fio i N. Ivančić.

transena (lat. *transenna*: mreža, rešetka), u graditeljstvu, perforirana, reljefno obradena kamena ploča u obliku rešetke; u širem smislu, sve perforirane pregradne konstrukcije. Dijelom propušta svjetlost, pa se često upotrebljavala za rešetke ugrađene unutar prozorskih otvora ili kao oltarna pregrada, napose u kasnoantičkoj i ranosrednjovj. arhitekturi. Oblici transena variraju od jednostavne rešetke do složenih geometrijskih, biljnih, rjeđe životinjskih, ornamenata. Transene izrađene od kamena ili drva čest su element u isl. graditeljstvu. U prozorima služi kao okvir za ulaganje pločica od stakla ili drugoga prozirnog materijala (alabastera).

transept (novolat. *transeptum*), u crkvenom graditeljstvu, poprečni brod postavljen okomito na uzdužne brodove tako da razdvaja svetište od ostalog dijela crkve i daje tlocrtu oblik lat. križa. Prostor na sjecištu gl. broda i transepta je → križište; u interijeru se ističe svojom površinom i masivnošću nosača, a u eksterijeru volumenom masivnog tornja (u razdoblju romanike), ili visinom vitkog tornjića (u razdoblju

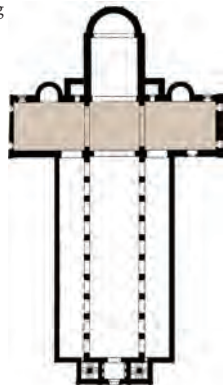
Trajanov stup, 113., Trajanov forum, Rim

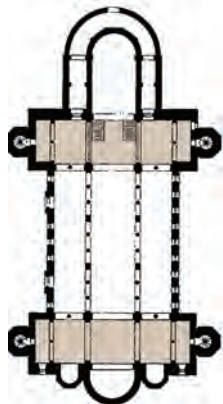
transena, VI. st., San Vitale, Ravenna

transept

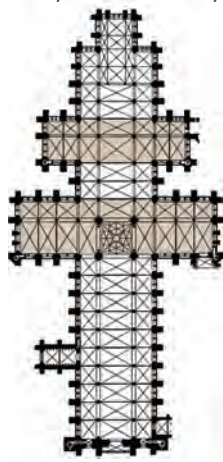
jednobrađni,
katedrala St. Kilian, XI–XII. st.,
Würzburg

dvojni,
St. Michael, 1010–22., Hildesheim

dvostruki,
katedrala St. Mary, 1220–60., Salisburij

gotike; → jahač) ili kupole. Krajnji dijelovi transepta nazivaju se krakovima. Kao i tijelo crkve, t. može biti jednobrađni ili višebrađni. Začetak transepta javlja se u ranokršćanskim bazilikama, u obliku poprečnog prostora koji obično ne prelazi širinu brodova. U romanici se razvio tip križnog tlocrta s transeptom u obliku masivnoga poprečnoga korpusa koji doseže visinu gl. broda. Najveće samostanske crkve u njem. Porajnu te osobito u engl. gotici katkad zbog potreba svećeničkih korova imaju po dva transepta (istočni i zapadni).

transparent (njem. *Transparent*, od srednjovj. lat. *transparentis*: koji se prozire), slika na prozirnu materijalu (staklo, pergament), straga osvijetljena.

Traut, Wolf, njem. slikar (Nürnberg, između 1480. i 1485 – Nürnberg, 1520). Pripada umjetničkom krugu A. Dürera, preko kojega je prihvatio elemente renesansnog oblikovanja. Izrađivao predloške za drvoreze na kojima se osim Dürerova opaža i utjecaj H. S. von Kulmbacha. Tipičan je za njegov stil svijetli kolorit s oblikovanjem likova prema Dürerovim uzorima (*Oltar sv. Ivana*, 1516). Naslikao je i niz portreta (*Opat Sebald Bamberger*, oko 1515).

travej (franc. *travée*, od lat. *trab[el]s*: greda), prostorna jedinica građevine omeđena vertikalnim potpornjima (stupovima, stupcima, pilastrima). U crkvenoj arhitekturi srednjeg i novog vijeka t. je ujedno i jedinica svodjenja – svaki je t. nadsvodjen vlastitim svodom, od susjednih svodova odvojen je → pojasnicama.

Trazimed (grč. *Θρασυμίδης*), grč. kipar (prva pol. IV. st. pr. Kr.). Za svetište u Epidauru izradio je oko 370. pr. Kr. veliki hrizelefantinski Asklepijev kip (opširno ga je opisao Pausanija – bog sjedi na prijestolju dekoriranom reljefnim prikazima borbe Belerofonta s Himerom i Perzeja koji ubija Meduzu) te zlatnu i bjelokosnu dekoraciju stropa i ulaznih vrata.

Trbuljak, Goran, hrv. likovni umjetnik i filmski snimatelj (Varaždin, 1948). U Zagrebu diplomirao na ALU (1972) i na Akademiji za kazalište, film i televiziju (1980), gdje je profesor (od 1988). Jedan od prvih i najistaknutijih hrv. konceptualnih umjetnika. Sa S. B. Dimitrijevićem osnovao

grupu Penzioner Tihomir Simčić (1969) i izveo mnoge umjetničke ulične akcije i intervencije u Zagrebu. Autor je više konceptualnih djela kojima problematizira originalnost umjetnosti i kritizira muzejsko-galerijski sustav (*Ne želim pokazati ništa novo i originalno*, 1971; *O galerijama*, 1972–74; *Star i čelav, tražim galeriju*, 1994). Istoga su kritičkoga predznaka njegovi objekti, asamblaži i instalacije (*Kist i twist*, 1987; *Bez naziva*, 1994; *Bez naziva*, 2004). U seriji *Monografije* (2013) u stotinjak rukom rađenih knjiga problematizira potrebu umjetnika za vlastitom monografijom. Jedan je od začetnika hrv. videoumjetnosti (*Bez naziva*, *Diktat*, 1973; *Bez naziva*, *Pismo*, 1977; *Bez naziva*, *L'air de large*, 1995). Istaknuti je filmski snimatelj; režirao animirani film *Svakij je dan za sebe, svi zajedno nikad* (2002). Bavi se grafičkim oblikovanjem i fotografijom.

Trbotić, Matko, hrv. slikar i grafičar (Milna, 1935). Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu (1961). Usavršavao grafiku u Essenu. Slika racionalno ustrojene kompozicije s motivima hrv. arhitektonskoga naslijeđa (ant. hramovi, starohrv. crkvice, renesansne građevine i sl.), kompozicije s predmetima razmještenima u kadrovima kao fragmentima sjećanja (*Mediteranski krajolik s konjanikom*, 1978). Geometrizam kvadrata i trokuta oživljavao lirskim i nostalgičnim pojedinostima (*Stari jedrenjak*, 1989). Poč. 1990-ih razvio ekspresivniji stil, stavljajući u prvi plan simbol križa (*Križ za ...*, 1991), a u ciklusu *Tragovi* (1992–94) dramatičnu ikonografiju rata. U novijim radovima prevladava bogat kolorit (*Krajolik*, 2004). Objavio grafičke mape (*Otok – Insel*, 1978; *Sjećanje*, 1994). Bavi se kiparstvom i scenografijom; autor je svećanih kazališnih zastora (ciklus *Jadranski triptih*) u Splitu (2005), Dubrovniku (2007) i Rijeci (2008).

trecento (tal.: 300, skraćenica za 1300), u povijesti tal. umjetnosti, naziv za XIV. st. i oznaka za stilske pojave toga stoljeća. U tom je razdoblju dominantna tal. inačica gotike koja je u arhitekturi pod utjecajem ant. naslijeđa pa se rijetko pojavljuju gotički oblici tipični za Francusku i Njemačku. U kiparstvu trecenta nema monumentalnosti, dok su u slikarstvu postignute najveće inovacije; zamjetan je biz. utjecaj, no umjetnici dokidaju tu tradiciju otkrivajući plastično i realistično prikazivanje likova te prostornost, pa se to smatra i početkom tal. renesanse.

Trenc, Milan, hrv. ilustrator, crtač stripova i redatelj (Zagreb, 1962). Diplomirao na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu; predaje na ALU u Zagrebu (od 2004). Od 1979. crta stripove za domaće novine i časopise, a od 1991. živi u New Yorku, gdje objavljuje stripove u *Heavy Metal Magazine*, a ilustracije u *New York Timesu*, *Timeu*, *Washington Postu* i dr. Od 1980-ih radi na animiranom filmu, isprva kao animator, poslije i kao samostalni redatelj (*Veliki provod*, 1990; *Samoća*, 2010). Objavio i ilustrirao knjigu *Noć u muzeju* (*Night at the Museum*, 1993), po kojoj je snimljen istoimeni hollywoodski film (2006).

Trepše, Marijan, hrv. slikar, grafičar i scenograf (Zagreb, 1897 – Zagreb, 1964). Diplomirao na ALU u Zagrebu (1918), usavršavao se na akademiji u Pragu (1918–19) i u Parizu (1920–21). Isprva je bio pod utjecajem tzv. hrvatske škole, posebice M. Kraljevića (*Autoportret s lulom*, 1918; *U kavani*, 1919). Sudjelovao na izložbama Proletnoga salona (1919–28), unutar kojega je s M. Uzelcem, V. Gecanom i V. Varlajem činio posebnu grupu (Grupa četvorice, Praška četvorka), donoseći utjecaje ekspresionizma (*Autoportret*, 1924). Poč. 1920-ih sažima kolorit na zemljane tonove te se

Goran Trbuljak,

KROZ RUPU NA VRATIMA GALERIJE
MODERNE UMJETNOSTI POKAZIVAO SAM
POVREMENO PRST BEZ ZNANJA UPRAVE
GALERIJE, 1969., Zagreb